

KIERTOKIRJEKOKOELMA

1983

Nro 68

Nro 68

Kiertokirje

Päihteiden haittojen vähentämisestä ja päihdeongelmaisten hoitoonohjausjärjestelmästä posti- ja telelaitoksessa

Päihteiden haittojen vähentämisestä ja päihdeongelmaisten hoitoonohjausjärjestelmästä posti- ja telelaitoksessa on laadittu valtiovarainministeriön kirjeen nro P 4466/4.3.1976 perusteella päihdeongelmaisten hoitoonohjausjärjestelmä (IV hut. 821/13-177/77/18.3.1977). Tarkempia ohjeita päihdeongelmaisten hoitoonohjausmenettelystä on annettu kirjeissä IV het. 3589/13.7.1978 ja IV hut. 1993/17-285/79/19.6.1979.

Valtiovarainministeriö on antanut kirjeellään nro P 5792/15.4.1983 tarkemmat ohjeet kirjeensä nro P 4466/4.3.1976 soveltamisesta.

Posti- ja telehallitus on koonnut nämä eri aikoina annetut ohjeet ja julkaisee ne nyt yhtenä kiertokirjeenä. Tällä kiertokirjeellä kumotaan kirjeet nro IV hut. 821/13-177/77/18.3.1977, IV het. 3589/13.7.1978 ja IV hut. 1993/17-285/79/19.6.1979.

Valtiovarainministeriön kirje P 5792/15.4.1983

Päihteiden haittojen vähentäminen valtionhallinnossa

MINISTERIÖLLE JA NIIDEN ALAISILLE VIRASTOILLE JA LAITOKSILLE

Alkoholin käyttäjien määrästä ja alkoholin kulu-
tuksesta vuosina 1969 ja 1976 tehtyjen tilastojen
mukaan alkoholin vuosikulutus kasvoi vuodesta
1969 vuoteen 1976 noin 50 prosentilla. Kulutettu
alkoholimäärä jakaantui käyttäjien kesken mo-
lempina vuosina suunnilleen samalla tavalla eli
eniten juova kymmenys käytti noin puolet koko
alkoholimäärästä. Kaikki alkoholin käyttäjät oli-
vat siis lisänneet kulutustaan samassa suhteessa.
Kulutus saavutti tähänastisen huippunsa vuonna
1974, jolloin se oli 6,45 litraa sataprosenttista al-
koholia asukasta kohti. Tämän jälkeen kulutuksen
kasvu on pysähtynyt. Vuonna 1981 kulutus oli
6,40 litraa asukasta kohti.

Alkoholin aiheuttamista haitoista ja kustannuksis-
ta on eri yhteyksissä esitetty muun muassa seuraa-
via tietoja:

- työn arvon menetys (poissaolot, sairaudet,
tapaturmat jne., jotka liittyvät liialliseen
päihteiden käyttöön) on noin 800 miljoonaa
markkaa vuodessa;
- työkyvyttömyysvuorokausien määrä vuosittain
on noin 5 miljoonaa ja työkyvyttömyyskor-
vauksien määrä noin 220 miljoonaa markkaa;

- kaikista tieliikenneonnettomuuksista noin 15 prosentissa, kuolemaan johtaneista onnettomuuksista noin 24 prosentissa, on alkoholilla ollut osuutta;
- lääkärinhoitoon johtavia tapaturmia, joissa alkoholilla on todettu olleen osuutta, on vuosittain noin 11 000;
- alkoholistien tapaturmakuolleisuus on kolminkertainen ja itsemurhakuolleisuus kuusinkertainen koko väestöön verrattuna;
- $\frac{1}{3}$ tapaturmaisista myrkytyskuolemista on alkoholimyrkytyksiä; ja
- maamme päivystyspoliikklinikoiden hoidetuista aikuisista $\frac{1}{3}$ on alkoholin vaikutuksen alaisena.

Valtioneuvosto on päätöksellään 4.3.1976 antanut ohjeet (P4466/4.3.1976) päihdehaitteikijoiden vähentämiseksi valtionhallinnossa. Ohjeen mukaan päihdehaitteiden väärinkäyttö on vakava yksilöä ja työyhteisöä koskeva sosiaalinen, terveydellinen ja taloudellinen ongelma. Väärinkäyttö on usein piilevää ja siihen suhtautuminen vähäntelevää tai väärään suojeluun pohjautuvaa. Päihdehaitteiden väärinkäyttöön tulee kuitenkin työpaikalla puuttua. Valtioneuvoston päätöksen mukaan virastojen ja laitosten tulee yhteistoimintaorganisaation puitteissa suunnitella tarvittavat järjestelyt ja menettelytavat päihdeongelmien vähentämiseksi ja ongelmaisten ohjaamiseksi hoitoon.

Hoitoonohjausjärjestelmä ei ole kuitenkaan toiminut odotetulla tavalla. Tämän vuoksi valtiovarainministeriö on tänään päättänyt antaa seuraavat tarkemmat ohjeet valtioneuvoston päätöksen soveltamisesta. Ohjeet on valmisteltu yhteistyössä henkilöstöjärjestöjen kanssa.

1. Päihdeongelmaan puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tärkeää. Ensijainen vastuu päihdeongelman käsittelyyn ottamisesta on, ellei ongelmainen itse tee aloitetta, jokaisella esimiehellä. Esimiehen tehtävänä on päihdeongelman tunnistettuaan tai tietoon saatuaan järjestää neuvottelu, johon osallistuvat hänen ja päihdeongelmaisen lisäksi erikseen nimetty yhteyshenkilö ja terveydenhuollon ammattihenkilö, mikäli sellainen on käytettävissä. Ongelmaan ensimmäisen kerran puuttuessa voidaan kuitenkin käyttää muutakin menettelyä.

Neuvottelussa osapuolet keskustelevat ongelmasta ja hoitomahdollisuuksista. Tavoitteena on, että osapuolet neuvottelun tai tarvittaessa useamman neuvottelun jälkeen tunnistavat ongelman ja että ongelmainen sitoutuu hakeutumaan hoitoon tekemällä kirjallisen hoitositoumuksen. Hoitoon voidaan ohjata useamminkin kuin kerran.

Kirjallisessa hoitositoumuksessa (liitteenä malli) päihdeongelmainen sitoutuu käymään erikseen sovittavan määräajan hoidossa ja antaa yhteyshenkilölle ja esimiehelle valtuuden saada hoitopaikasta tietoja hoidon edistymisestä. Hoitositoumuksesta on toimitettava jäljennös työpaikan terveydenhuoltohenkilöstölle.

Hoitojakson aikana päihdeongelmaisen kuntoutusta tuetaan työtehtäviä tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan uudelleen järjestäen. Hoitojakson päätyttyä asianomainen esimies kutsuu edellä mainitut osapuolet jälleen neuvotteluun, jossa todetaan hoidon onnistuminen ja sovitaan hoidon vaikutusten seuraamisesta ja mahdollisesta uudesta hoitojaksosta.

2. Palvelussuhteen ehdot ja palvelussuhteen katkaiseminen

Hoito pyritään toteuttamaan työajan ulkopuolella. Ellei hoitoa voida järjestää työajan ulkopuolella, asianomaiselle voidaan myöntää vapautusta virka- tai työtehtävistä hoidon vaatimaksi ajaksi. Mikäli hoidettava on tällöin lääkärintodistuksen mukaisesti sairaana, sovelletaan sairausajan palkkausta koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Näitä sovelletaan myös laitoshoidon aikana silloin, kun hoidettava on vapaaehtoisesti hakeutunut laitoshoittoon sovituaan tällaisesta hoidosta työnantajan kanssa. Tällöin on yleensä syytä tehdä hoitositoumus.

Jos päihdeongelmainen laiminlyö työtehtävänsä taikka toimii muuten palvelussuhteeseen liittyvien velvollisuuksiensa vastaisesti, työnantajan on ryhdyttävä tarpeellisiin kurinpidollisiin toimiin siten kuin kurinpidomenettelystä on säädetty tai määrätty. Valmisteltaessa päihdehaitteiden väärinkäytön vuoksi päihdeongelmaiseen kohdistuvia kurinpidotoimia tai hänen palvelussuhteensa päättämistä tulisi asianomaisen lisäksi kuulla hänen lähintä esimiestään ja yhteyshenkilöä. Milloin on kysymyksessä palvelussuhteen päättäminen, tulisi myös luottamusmiestä kuulla.

3. Yhteys henkilön toimintaedellytykset

Ensisijainen edellytys yhteys henkilön toiminnan tuloksellisuudelle on hänen oma aktiivi ja myönteinen asennoitumisensa. Yhteys henkilölle tulee henkilöstökoulutuksen osana järjestää sellaista koulutusta, jota päihdeongelman hoitoonohjaus edellyttää, tai mahdollisuus osallistua muiden virastojen, laitosten tai asiantuntijalaitosten koulutukseen. Heille on turvattava myös sellaiset käytännölliset toimintaedellytykset, jotka ovat tarpeen heille kuuluvien tehtävien hoitamiseksi.

Yhteys henkilönä toimiminen edellyttää, että hän on ainakin tiettyinä, henkilöstölle ilmoitettuina aikoina tavattavissa. Hänelle on osoitettava soveltuva huonetila, jossa hän voi käydä tehtäviensä edellyttämiä luottamuksellisia keskusteluja.

Toimintaedellytyksiin kuuluu myös riittävän ajan järjestäminen yhteys henkilön tehtävien hoitamista varten. Tehtävien hoito tulee järjestää siten, ettei siitä aiheudu yhteys henkilölle ansionmenetystä.

Ministeri **Jermu Laine**

Vanhempi hallitussihteeri **Martti Salminen**

PÄIHDEONGELMAISTEN HOITONOHJAUSJÄRJESTELMÄ POSTI- JA TELELAITOKSESSA

Hoitoonohjausjärjestelmän tavoitteena on rohkaista päihdeongelmaisten hakeutumista hoitoon ja poistaa sen esteenä usein oleva tietämättömyys hoitomahdollisuuksista ja hoitopaikoista sekä niiden toiminnasta.

Työelämä ja työpaikka muodostavat sellaisen järjestäytyneen kokonaisuuden, jonka toimesta annettu heräte hoitohakeutumiseksi voi johtaa myönteiseen tulokseen. Lisäksi käytännön apu mm. hoitoaikojen tilaamiseksi saattaa olla eräissä tapauksissa laukaisevana tekijänä hoitohakeutumispäätöksen tekemisessä.

Työpaikalta on poistettava päihdeongelmaisten väärä suojeleminen ja pyrittävä luomaan hoitomyönteinen ilmapiiri. Väärää suojeleminen on esim. olla puutumatta lieviinkin päihdeiden väärinkäyttötapauksiin. Henkilöstön peruskoulutusvaiheessa on selvitettävä, miten päihdetapauksissa menetellään ja miten hoitoonohjausjärjestelmä toimii ja että hoitoonohjausjärjestelmä koskee kaikkia posti- ja telelaitoksen keskus- ja linjahallinnossa palvelevia henkilöitä palvelussuhteen lajista riippumatta.

Hoitoonohjaus on turvaamis- ja rangaistustoimenpiteistä kokonaan erillinen toimenpide, joka koskee laitoksen palveluksessa olevaa henkilöä, jolle alkoholin tai muun päihdyttävän aineen jatkuva tai usein toistuva liiallinen käyttö on aiheuttanut tai on selvästi aiheuttamassa terveydellistä, sosiaalista tai työn tekoon liittyvää haittaa taikka joka päihtymistilan vuoksi on toistuvasti jouduttu poistamaan työpaikalta.

Hoitoonohjaus

Hoitoonohjaaminen toteutetaan siten, että

- a) toimipaikoissa on jatkuvasti tiedot käytettävissä olevista hoitopaikoista ja muista hoitomuodoista
- b) työsuojelun valvontalain tarkoittamassa työpaikassa on yhteyshenkilö, jonka puoleen voi kääntyä avun saamiseksi hoitohakeutumisen helpottamiseksi ja kaikissa toimipisteissä on esillä yhteyshenkilön nimi, toimipaikka ja puhelinnumero
- c) työpaikoilla on saatavilla tietoa päihdeiden haittavaikutuksista yleensä.

Hoitoonohjaaminen toteutetaan käytössä olevien hoitomahdollisuuksien puitteissa

a) työntekijän aloitteesta

b) työnantajan aloitteesta muun muassa tapauksissa, joissa työnantaja joutuu harkitsemaan työntekijän palvelussuhteeseen kohdistuvia toimenpiteitä.

Hoitoonohjauksen toteuttaminen riippuu oleellisesti käytettävissä olevista hoitomuodoista. Jokaisessa tapauksessa selvitetään hoitoonohjattavan, hoitopaikan ja yhteyshenkilön sekä tarvittaessa työnantajan välillä soveliaain tarjolla olevista vaihtoehdoista. Hoitoonohjaamisen onnistumiselle on ensisijainen edellytys, että etukäteen selvitetään käytettävissä olevat hoitomuodot sekä se menettely ja yhteydenpitojärjestelmä, jonka avulla hoitoon halukas voidaan osoittaa tiettyyn hoitopisteeseen tai -laitokseen hoitoa saamaan.

Yhteyshenkilö

Yhteyshenkilön nimeäminen

Kuhunkin työsuojelun valvontalain tarkoittamaan työpaikkaan tulee nimetä yhteyshenkilö.

Yhteyshenkilön nimeää posti- ja telepiireissä piiripäällikkö, autovarikoilla varikonpäällikkö sekä muissa työsuojelun valvontalain tarkoittamissa työpaikoissa ao. työpaikan ylimmässä esimiesasemassa oleva henkilö. Keskushallinnon yhteisen yhteyshenkilön nimeää hallintoylijohtaja. Ennen yhteyshenkilön nimeämistä tulee asia käsitellä työsuojelutoimikunnassa, joka valintansa jälkeen tekee esityksen yhteyshenkilöstä.

Yhteyshenkilöt tulisi valita ensisijaisesti työsuojeluhenkilöstön, luottamusmiesten tai posti- ja telelaitoksen työterveyshenkilöstön piiristä. Tärkeintä kuitenkin on, että henkilö on tähän tehtävään sopeva ja halukas ja että hänen asennoitumisensa päihdeongelmaisiin on aktiivinen ja hoitomyönteinen.

Työterveyshoitajat toimivat alueensa yhteyshenkilöiden välisinä yhteyshenkilöinä ja antavat tarvittaessa asiantuntija-apua.

Yhteys henkilön tehtävät

Yhteys henkilön tulee

- a) avustaa hoitoon ohjattavaa hoitoonohjaamisen käytännöllisissä asioissa kuten ajantilauksissa, paikanvarauksissa tms.
- b) olla yhdyssiteenä työnantajaan
- c) huolehtia, että työpaikalla on jatkuvasti ajan tasalla olevat tiedot hoitopaikoista ja -muodoista ja saatavilla tietoa päihdeiden haittavaikutuksista yleensä
- d) tehdä aloitteita päihdeiden haittojen vähentämiseksi työpaikoilla ja tarvittaessa myös päihdeongelmasta kärsivän hoitoonohjaamiseksi
- e) seurata hoidon tuloksia. Hoitopaikat antavat tietoja, mikäli asiasta on sovittu hoidettavan kanssa
- f) selvittää mahdollisuuksia saada taloudellista tukea sosiaalivakuutusjärjestelmästä esim. ottamalla yhteyttä sairausvakuutustoimistoihin ja sosiaalilautakuntiin.

Yhteys henkilö voi suorittaa matkoja erittäin pätevistä ja tarpeellisesta syystä, kun siitä on sovittu asianomaisen esimiehen kanssa ja saatu kirjallinen matkamääräys. Kustannukset korvataan valtion virkamiesten matkakustannusten korvaamisesta tehdyn virkaehtosopimuksen mukaisesti.

Yhteys henkilönä toimiminen edellyttää, että hän on tiettyinä, henkilöstöille ilmoitettuina aikoina tavattavissa. Hänelle on osoitettava soveltuva huone, jossa hän voi käydä tehtäviensä edellyttämiä luottamuksellisia keskusteluja.

Hoidossa käynti

Päihdeongelmaan puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on tärkeää. Ensimmäinen vastuu päihdeongelman käsittelyyn ottamisesta on, ellei asianomainen itse tee aloitetta, jokaisella esimiehellä. Esimiehen tehtävänä on päihdeongelman tunnistettuaan tai tietoon saatuaan järjestää neuvottelu, johon osallistuvat hänen ja päihdeongelmaisen lisäksi yhteys henkilö ja terveydenhuollon ammattihenkilö, mikäli sellainen on käytettävissä.

Hoidossa käynnistä päihdeongelmainen tekee kirjallisen sopimuksen, jossa hän sitoutuu käymään erikseen sovittavan määräjän hoidossa ja antaa yhteys henkilölle ja esimiehelle valtuuden saada hoitopaikasta tietoja hoidon edistymisestä. Hoitosopimuksesta on toimitettava jäljennös toimipaikan työterveys henkilöstölle. Hoitositoumuslomakkeita saa sosiaali- ja terveystoimistosta.

Hoitojakson aikana päihdeongelmaisen kuntoutusta tuetaan työtehtäviä tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan uudelleen järjestäen. Hoitojakson päätyttyä esimies kutsuu edellä mainitut osapuolet jälleen neuvotteluun, jossa todetaan hoidon onnistuminen ja sovitaan hoidon vaikutusten seuraamisesta ja mahdollisesta uudesta hoitojaksoista.

Työstä poissaolo ja sairausajan palkan maksaminen

Työpaikalla on alkoholipitoisten tai muiden huumaavien aineiden nauttiminen tai niiden vaikutuksen alaisena esiintyminen kielletty. Kun henkilö esiintyy päihtyneenä tai päihdeiden vaikutuksesta tilapäisesti työkyvyttömänä työpaikalla, tulee esimiehen virantoimitusohjesäännön 5.04. kohdan mukaisesti poistaa hänet sieltä sekä ilmoittaa asiasta yksikön päällikölle. Poissaoloaika on merkittävä työaikakirjanpitoon luvattomaksi poissaoloksi, jolta ajalta ei makseta palkkaa ja jota poissaoloa ei voida korvata muuna aikana tehtynä työnä eikä vuosilomalla. Mikäli päihdeiden väärinkäyttö tapahtuu työssä virka- tai komennusmatkan aikana, ei matkakustannusten korvauksia suoriteta tältä osalta virkamatkaa. Lisäksi on syytä todeta työaikalain 6 §:n alaisten kohdalta, ettei kyseinen poissaolo oikeuta soveltamaan vajaajak-sotaulukkoa työjakson ylityötä laskettaessa.

Hoidon tulee tapahtua mahdollisuuksien mukaan työajan ulkopuolella, mutta ellei hoitoa voida järjestää työajan ulkopuolelle, voidaan hoitoon ohjattavalle tai hoitoon hakeutuvalla myöntää vapautusta virka- tai työtehtävistä hoidon vaatimaksi ajaksi. Kun kysymys on A-klinikalla käynnistä, rinnastetaan se työaikalain ja työaikasopimuksen soveltamisesta posti- ja telelaitoksessa annettujen ohjeiden ja virastovirkamiesten työajasta tehdyn virkaehtosopimuksen tarkoittamaan lääkärissä käyntiin ja on virkamiehen siihen käyttämän työajan takaisin teettämistä vältettävä. Vastaavasti myös työsopimussuhteisten osalta rinnastetaan A-klinikalla käynti lääkärissä käyntiin. Työaikana hoidossa käyneen henkilön on kuitenkin aina esi-

tettava todistus hoitokäynnistä tai annettava muu riittävä selvitys tai valtuutus hoitokäynnin tarkistamiseen yksikkönsä päällikölle. Mikäli hoidettava on tällöin lääkärintodistuksen mukaisesti sairaana, sovelletaan sairausajan palkkausta koskevia säännöksiä ja määräyksiä. Näitä on sovellettava myös siinä tapauksessa, että asianomainen on oma-aloitteisesti hakeutunut laitoshoitoon ja tällaisesta hoidosta on etukäteen sovittu työnantajan kanssa.

Rangaistukset

Jos päihdeongelmainen laiminlyö työtehtävänsä taikka toimii muuten palvelussuhteeseen liittyvien velvollisuuksiensa vastaisesti, työnantaja on ryhdyttävä tarpeellisiin kurinpidollisiin toimiin siten kuin kurinpitomenettelystä on säädetty tai määrätty. Valmisteltaessa päihteiden väärinkäytön vuoksi päihdeongelmaiseen kohdistuvia kurinpitotoimia tai hänen palvelussuhteensa päättämistä tulisi asianomaisen lisäksi kuulla hänen lähintä esimiestään ja yhteyshenkilöä. Milloin on kysymyksessä palvelussuhteen päättäminen, tulisi myös luottamusmiestä kuulla.

Toiminnan luottamuksellisuus

Hoitoonohjaamiseen liittyvät tiedot ovat ehdottoman luottamuksellisia. Henkilöt, jotka ovat teke-

missä hoitoonohjauksen kanssa, eivät ilman hoitoonohjattavan lupaa saa ilmaista sivullisille tietoa.

Yhteistyö

Hoitoonohjaamista ja muutoinkin päihteiden liikkäytössä koskevat yhteistyökysymykset käsitellään työsuojelutoimikunnissa.

Neuvoteltaessa työntekijän hoitoonohjauksesta ja palvelussuhteen jatkumisesta aiheutuneista eri mielisyksistä yhteyshenkilöllä on työntekijän pyynnöstä oikeus olla läsnä.

Tiedottaminen

Nämä määräykset, luettelo hoitopaikoista ja niiden aukioloajoista sekä henkilöistä, joihin hoitopaikoissa on otettava yhteyttä sekä tiedot yhteyshenkilöstä on pidettävä nähtävänä toimipaikkojen ilmoitustaululla. Vastaavat tiedot ovat myös terveysasemilla, yhteyshenkilöillä sekä työsuojeluvalluutetuilla.

Hoitoonohjausjärjestelmän toimiminen edellyttää, että sen olemassaolo tunnetaan. Hoitoonohjausjärjestelmästä ja sen sisällöstä tulisivikin tiedottaa mahdollisimman laajasti. Samoin on tarpeen levittää työpaikoilla tietoa päihteiden haitoista ja päihdeongelmien tunnistamisesta.

Helsingissä, joulukuun 2. päivänä 1983

Hallintoylijohtaja Lauri Kuusisto

Sosiaalipäällikkö *Eelis Aikio*